

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СФЕРІ КОМБУСТІОЛОГІЇ ТА ПЛАСТИЧНОЇ ХІРУРГІЇ

Калинич І. Й.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Українська термінологія комбустиології і пластичної хірургії знаходиться на стадії формування, оскільки вона почала обслуговувати відповідні напрямки медицини порівняно недавно.

Актуальність дослідження медичної термінології зумовлена нагальною необхідністю представити її у вигляді строго впорядкованої системи, яка б відповідала сучасному рівневі розвитку науки і запитам практики.

Новизною дослідження є аналіз проблем становлення української термінології комбустиології та пластичної хірургії та її значення для розвитку цих напрямків медицини.

Постановка проблеми. Запровадження української термінології комбустиології та пластичної хірургії супроводжується рядом проблем, які дещо ускладнюють вироблення єдиної концепції термінотворення та термінографії.

Метою статті є аналіз проблем української термінології комбустиології та пластичної хірургії.

Основним завданням є вироблення ряду рекомендацій щодо створення і впровадження нових термінів у даній галузі медицини.

Запровадження нової української термінології у будь-якій сфері, зокрема, у сфері медицини, супроводжується рядом проблем. Зокрема, виділяється проблема перекладу та запозичення термінів. На думку науковців, пошук українського терміна повинен починатися з аналізу властивостей поняття. При перекладі терміна слід шукати відповідник насамперед для позначуваного ним поняття, а не для терміна мови-джерела, тобто, як зазначає Г. Наконечна, йти за схемою: поняття – український термін, а не іншомовний термін – український термін [7]. При цьому термін мови-джерела і мови перекладу може базуватися на різних властивостях у мові-джерелі й у мові перекладу.

Для органічного входження термінологічних неологізмів в українську мову необхідно намагатися творити їх з власного мовного матеріалу. У зв'язку з цим активно ставиться питання про використання термінологічної спадщини, тобто адекватного засвоєння “золотого фонду” української термінології 20–30х років ХХ ст. Ці терміни повинні замінити росіянізми, які увійшли до широкого вжитку за радянських часів, тобто слова, що містять не притаманні сучасній українській літературній мові корені або афікси

(суфікси чи префікси), хоч такі лексеми можуть траплятися і навіть бути широко розповсюджені в будь-якій терміносистемі. Однак, надмірне захоплення словниками 20–30х років є неконструктивним. Слід врахувати, що більшість з них були експериментальними, і значна частина термінів, поданих у них, не прижилася в мові, оскільки не співвідносилася з позначуваними поняттями. До того ж, з часу видання зазначених словників пройшли десятиліття, протягом яких розширювався зміст старих понять, виникали нові, що потребували відповідних найменувань [10].

Процес відродження національної термінології покликаний не лише реставрувати деякі застарілі терміни чи відновлювати уживані ще на початку століття, а й активізувати ті мовні ресурси, які характерні для української мови і можуть успішно обслуговувати мову науки. Варто звернутися до більш сучасних джерел, зокрема медичних словників, виданих українською мовою за кордоном. Наприклад, у деяких зарубіжних українських медичних словниках чітко розрізняються позначення процесу і результату дії: “*onik*” і “*попечення*” [3].

На нашу думку, було б також доцільно використати досвід термінотворення інших слов'янських мов і таким чином повніше використати потенціал українського словотвору, зокрема, для розмежування певних понять: словацька пара термінів “*popalenie*” і “*obarenie*” – потенційна українська пара “*попечення*” і “*попарення*”. Проте слід зазначити, що ці міркування можуть носити суто рекомендаційний характер. Адже кожна громада фахівців негативно ставиться до вторгнення у сферу її професійних інтересів. Однак у даному випадку, якщо йдеться про становлення української термінології, інтереси й завдання медиків та філологів збігаються.

Використання власномовного будівельного матеріалу не виключає виникнення синонімів. Синонімія може виникнути тоді, коли новостворений український термін конкурує з інтернаціональним. До того ж, у процесі творення терміна кожен дослідник чи школа спирається на певні властивості поняття. Так, в українській субмові пластичної хірургії відповідниками англійського “*flap*” є два терміни – “шмат/шматок” і “клапоть”. Ці терміни вживаються паралельно і зустрічаються навіть на сторінках одних і тих самих медичних джерел [5]. Проте таке паралельне вживання є недопустимим, принаймні стосовно ключових понять і базових термінів галузі. Медики й лінгвісти повинні спільними зусиллями провадити уніфікацію термінів, і саме всеукраїнські й міжнародні конференції є тими форумами, де такі заходи розпочинати доцільно й доречно.

„Прамовою” медицини в Європі є давньогрецька. Латинська медична термінологія створювалася шляхом використання як прямих запозичень та кальок з грецької, так і власне латинських коренів та афіксів для відображення нових понять. Згодом сукупність грецької й латинської термінології стала своєрідною *lingua franca* медицини в багатьох мовах світу.

Продовжують створюватися нові терміни, що базуються на латинських чи греко-латинських терміноелементах. У субмові комбустіології та пластичної хірургії це “авто-“, “гомо-“, “гетеро-“, “ало-“, „ксено-“, “-пластика”, “-пластичний”, які утворюють нові терміни, поєднуючись між собою, наприклад: “гомoplastика”, “гетеропластичний”, „трансплантація”. Останній термін є зручнішим у вжитку, ніж українські відповідники, які, до того ж, є дещо дискусійними: у багатьох українських джерелах вживається калька з російської мови „пересадка”; інші автори настійливо рекомендують розрізняти терміни „пересадження”, „пересаджування” як процес (відповідно закінчений і незакінчений) і „пересадка” як результат цього процесу [12], в той час як „Словник русизмів у мові медиків” справедливо кваліфікує останній термін як русизм [1]. Зарубіжні ж українськомовні видання спираються на термін „щеплення/перещеплення”, який вживається паралельно з терміном латинського походження „трансплантація” [3]. Такі терміни латинського походження є, як правило, більш лаконічними та гнучкими. Тому не варто підмінювати загальновідомі латинські терміни громіздкими описовими зворотами, як, наприклад, “атавізм” – “наворот дідичних прикмет, атавізм” [6].

Втім, у деяких нових українських термінографічних джерелах пластичність греко-латинських терміноелементів трактується настільки універсально, що, по-перше, робляться спроби зворотнього „перекладу”-пояснення сучасного латинізованого терміна на латину: „алотрансплантація (*allotransplantatio*)” [9, 11] що є, на нашу думку, некоректним, оскільки мова може йти лише про використання греко-латинських терміноелементів, як це зроблено в „Словнику інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження в сучасній термінології” [2]; по-друге, робляться спроби поєднати в одному терміні латинський терміноелемент та українську основу, наприклад, “алошкіра”, “алокістка” [9]. Цей спосіб наслідує шлях утворення нових термінів в англійській мові, де такі гібридні терміни утворюються відносно легко. Ця суміш греко-латинських та англійських елементів становить сучасний медичний лексикон.

Сьогодні англійська мова стає міжнародною "науковою" мовою, і для української вона є ще одним джерелом запозичення. Таких запозичень важко уникнути через певний лексичний дефіцит, до того ж найчастіше нові терміни запозичуються разом з позначуваними поняттями. Англіцизми, як і будь-які інші запозичені слова, є доречними, якщо вони позначають поняття, що з різних причин ще не виражені засобами української мови або в ній відсутні адекватні відповідники. Нові терміни входять у систему мови-реципієнта і певний час функціонують у ній. На стадії функціонування виникають номени (професіоналізми, терміноїди) – мовні знаки з термінологічною функцією. Деякі дослідники пропонують називати такі одиниці „протермінами” [4]. Наступним етапом є сфера фіксації, де відбувається лексикографічне оформлення цих одиниць. Кінцевим етапом є

уніфікація терміна, і зрештою стандартизація, за якої термін набуває директивного характеру. На цьому етапі утворюється терміносистема. Тому терміни, які знаходяться на початкових етапах творення, очевидно, мають право на існування і зрештою відбувається створення кінцевого оптимального варіанту.

Час проведе відповідний добір, і згодом виявиться, які саме терміни укоріняться й увійдуть до української медичної терміносистеми. Потрібна конструктивна співпраця мовознавців та фахівців з термінології в різних галузях, яка сприятиме запровадженню нової української термінології у медицині. А це, в свою чергу, сприятиме лексичному та семантичному збагаченню національної мови.

Література

1. Ганіткевич Я. В. Словник русизмів у мові медиків / Я.В. Ганіткевич. – Львів, 1995. – 26 с.
2. Гнатишена І. М., Кияк Т. Р. Словник інтернаціональних терміноелементів грецького та латинського походження в сучасній термінології / І.М. Гнатишена, / Т.Р. Кияк. – Київ: “КМ Academia”, 1996. – 103 с.
3. Данилюк М. Короткий англо-український медичний словник / М.Данилюк. Джерзі Ситі – Нью-Йорк: Свобода, 1970. – 51 с.
4. Зарицький М. Стан і перспективи формування української науково-технічної термінології / М. Зарицький // Вісник книжкової палати. – 2000. - № 2 (43). – К., 2000. – С. 24-26.
5. Матеріали ХІХ з'їзду хірургів України. – Харків, 2000.
6. Мусій О., Нечай (Нечаїв) С., Соколюк О., Гаврилюк С. Російсько-український медичний словник / О. Мусій, С. Нечай (Нечаїв), О. Соколюк, С. Гаврилюк. – Київ, 1992. – 120 с.
7. Наконечна Г. Декілька підсумків термінологічної роботи останніх років / Г. Наконечна// Український правопис і наукова термінологія: проблеми норми та сучасність. – Матеріали засідань Мовознавчої комісії і Комісії всесвітньої л-ри НТШ у Львові 1996-1997 р. – Львів, 1997. – С. 130-144.
8. Наконечна Г. Термінологічне словикарство сьогодні/ Г. Наконечна //Український правопис і наукова термінологія: проблеми норми та сучасність. Матеріали засідань Мовознавчої комісії і Комісії всесвітньої л-ри НТШ у Львові 1996-1997 р. – Львів, 1997. – С. 108-114.
9. Російсько-український тлумачний словник хірургічної термінології. Одеса: Ред.-вид. відділ обл. управління по пресі. – 1994. – 381 с.
10. Симоненко Л., Хойнацький М. Мовні проблеми державних стандартів на терміни та визначення / Л. Симоненко, М. Хойнацький // Вісник книжкової палати. – 2000. - № 1 (42). – Київ, 2000. – С. 16-18.

11. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник. 2 Т. за ред. чл.-кор. АМН України М. Павловського, докт. фарм. наук, проф. Л. Петрух, канд. мед. наук, доц. І. Головка. – Львів, 1995. – 342 с.
12. Червяк П.І., Захараш М.П., Радзіховський А. П.. Російсько-український словник медичної термінології / / П.І. Червяк, М.П. Захараш, А.П. Радзіховський. – К.:Генеза, 1996. – 564 с.

Summary

The article analyses the problems associated with the process of the formation of the Ukrainian burns and plastic surgery terminology as well as its importance for the development of these fields of medicine.

УДК 81'374 = 161

НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕЛИГИОЗНЫХ ОБРАЗОВ В ЗАКРЕПКАХ РУССКИХ ЗАГОВОРОВ

Ковальчук И. М.

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова

Исследования, представленные в лингвистике, демонстрируют разностороннее изучение такого феномена как сравнение. Труды Ф. И. Буслаева, Н. И. Греча, Р. С. Иткиной, И. К. Кучеренко, А. М. Пешковского, Т. А. Тулиной, М. И. Черемисиной, Н. А. Широковой и др., демонстрируют изучение грамматических свойств компаративов. Их особенности как единиц фразеологической системы языка исследовали А. В. Кунин, А. Г. Назарян, В. М. Огольцев, Л. И. Ройзензон, Н. М. Сидякова и др. Изучалась семантическая структура компонентов сравнения (Д. У. Ащурова, С. Я. Александрова, В. Г. Гольшева, А. Л. Коралова, М. И. Лекомцева, И. В. Шенько и др.).

Особое внимание уделялось сравнениям в фольклорных текстах, например, в пословицах (С. Г. Лазутин), лирических песнях (Ф. М. Селиванов) и др. Однако в заговорных текстах, в которых сравнение является частотным элементом (Н. В. Крушевский: «заговор есть выраженное *словами* пожелание, соединенное с известным *обрядом* (выделено нами – И. К.) или *без него*, пожелание, которое непременно должно исполниться» [3, с. 23], Дж. Дж. Фрэзер: «Магическое мышление основывается на двух принципах: 1) *подобное производит подобное* /выделено нами – И. К./; 2) следствие похоже на причину» [12]), семантическое наполнение образного компонента осталось неисследованным.